

Дмитращук Олена Станіславівна,
начальник управління організації діяльності
ізоляторів тимчасового тримання
та моніторингу дій із затриманими
Департаменту головної інспекції
та дотримання прав людини Національної
поліції України, кандидат юридичних наук;
Димченко Владислав Валерійович,
начальник відділу моніторингу дій
із затриманими управління організації
діяльності ізоляторів тимчасового тримання
та моніторингу дій із затриманими
Департаменту головної інспекції
та дотримання прав людини Національної
поліції України;
Бойчук Ігор Олегович,
старший інспектор з особливих доручень
відділу моніторингу дій із затриманими
управління організації діяльності ізоляторів
тимчасового тримання та моніторингу дій
із затриманими Департаменту головної
інспекції та дотримання прав людини
Національної поліції України

«CUSTODY RECORDS»: ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

З метою вирішення проблемних питань забезпечення прав затриманих осіб, на які неодноразово вказувалося у рішеннях Європейського суду з прав людини, Європейським комітетом із запобігання катуванням, звітах Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, повідомленнях правозахисних організацій, Національною поліцією України спільно з міжнародними партнерами та громадськими організаціями продовжується впровадження системи автоматизованого обліку всіх дій із затриманими особами «Custody Records» (далі – система «Custody Records»).

Система «Custody Records» – призначена для покращення стандартів захисту прав затриманих осіб, внаслідок запровадження електронної фіксації інформації про всі дії щодо осіб, які перебувають під контролем поліції з моменту фактичного затримання і поміщення до слідчого ізолятора або звільнення з-під варти, а також запровадження обов'язкового інтерв'ю (опитування) затриманої особи та поліцейського, який здійснив затримання [4].

Особливістю системи «Custody Records» є повний взаємозв'язок її складових елементів:

1. Зонування приміщень підрозділу поліції.

Постійний нагляд за станом перебування затриманих реалізується шляхом поділу підрозділу поліції на окремі зони, у яких мають перебувати виключно конкретні категорії осіб (відвідувачі, затримані чи доставлені).

Метою зонування є відмежування приміщень для роботи із затриманими від усіх інших приміщень (робочі кабінети поліцейських, приміщення для подання громадянами заяв та скарг тощо) [4].

Необхідність виокремлення зони підрозділу поліції, де розташовуються приміщення для роботи із затриманими полягає у тому, щоб жодна стороння особа (поліцейські або інші особи, які не мають стосунку до роботи із затриманими та забезпечення їх прав) не можуть безконтрольно туди потрапити.

2. Система відеонагляду 24/7.

Система «Custody Records» передбачає застосування сучасних систем відеоспостереження у приміщеннях поліцейського відділку та у спецавто для перевезення затриманих і взятих під варту осіб.

Застосування систем відеоспостереження в поліцейському відділку та спецавто є додатковою гарантією забезпечення безпечного середовища під час утримання та переміщення затриманих і взятих під варту осіб, а також дотримання їхніх прав та законних інтересів [4].

3. Електронна база обліку всіх дій щодо затриманих (ІІІ «Custody Records»).

На базі інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» запроваджено підсистему «Custody Records», яка передбачає фіксацію всіх дій із затриманою особою з моменту її фактичного затримання на планшетному пристрої поліцейського, а обставини перебування затриманої особи в підрозділі поліції та подальше вибуття до установ, які підконтрольні іншим органам державної влади, фіксуються інспектором дотримання прав людини. Система дає змогу зафіксувати дотримання поліцейськими гарантованих національним законодавством та міжнародними стандартами прав і свобод людини: права на захист, права на медичну допомогу, процесуальні права. [1]

4. Інспектор дотримання прав людини.

Завдання інспектора дотримання прав людини – забезпечувати дотримання прав людини, законність тримання під вартою, гарантувати безпечне середовище, а також виявляти порушення процесуальних прав та гарантій затриманої особи в територіальному підрозділі поліції, з внесенням відповідної інформації до ІІІ «Custody Records» [2].

Під час спілкування з затриманими особами та проведення інтерв'ювання, інспекторами дотримання прав людини встановлюється вербальний та психологічний зв'язок, який допомагає з'ясувати факти різного характеру, про які затримані особи не можуть повідомити слідчим або поліцейським, якими здійснювалось затримання.

5. Дистанційний зовнішній контроль (доступ до електронної бази та відеоспостереження).

Наявність зовнішнього незалежного контролю за процесами, які відбуваються у підрозділі поліції, є серйозним стримуючим чинником як для затриманих, так і для поліцейських, оскільки працівники Департаменту головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України можуть переглянути відео з будь-якого підрозділу поліції в регіонах та всі відомості щодо дій із затриманою особою в ІП «Custody Records» [4].

Впровадження системи «Custody Records» в діяльність правоохоронних органів України стало важливим кроком у напрямку забезпечення прав людини та превенції неналежного поводження з особами під час затримання. Завдяки імплементації системи було створено прозорий механізм моніторингу кожного етапу перебування затриманої особи під контролем поліції, що значно підвищило рівень дотримання процесуальних стандартів та мінімізувало можливості для порушень.

Така ініціатива підтримується зокрема Урядом України, офісом Ради Європи в Україні, Уповноваженою у справах Європейського суду з прав людини, Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, керівництвом МВС та НП України, очільниками органів місцевої влади та місцевого самоврядування, зокрема військових державних адміністрацій, обласних та районних рад, окремих територіальних громад тощо.

Система «Custody Records» показала позитивні результати не лише у контексті захисту прав затриманих, а й у забезпеченні безпеки самих поліцейських. Вона допомогла запобігти випадкам безпідставних звинувачень правоохоронців у неналежному поводженні, адже завдяки обов'язковій фіксації всіх дій кожен крок є задокументованим та підзвітним. Це суттєво зміцнило довіру до правоохоронної системи та створило додаткові гарантії захисту як для громадян, так і для самих поліцейських. Свідченням ефективності системи є звіт за результатами останнього візиту Європейського комітету з протидії катуванням до України.

У Звіті вказано, що переважна більшість опитаних осіб, які перебувають або нещодавно перебували під вартою в поліції, зазначили, що поліція поводитися з ними належним чином із дотриманням прав людини. Цей позитивний висновок ілюструє результати зусиль, докладених Національною поліцією України в останні роки для поліпшення поводження з особами, затриманими поліцією. Це безпрецедентний результат, який підтверджує, що система «Custody Records» в поліції виконує своє призначення. [3]

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 311 від 24.05.2022 року «Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-

комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-22#Text>

2. Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 699 від 16.10.2024 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності підрозділів дотримання прав людини Національної поліції України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-24#Text>

3. Доповідь для Уряду України щодо проведеного візиту ЄКПТ в Україну з 16 по 27 жовтня 2023 року URL: <https://rm.coe.int/1680b0e1f9>

4. Навчальний портал системи електронного обліку дій із затриманими особами «Custody Records». URL: <https://custodyrecords.com/>

Дудко Євгеній Вікторович,

докторант кафедри кримінального права
і процесу Державного податкового
університету, кандидат юридичних наук;

Бусел Андрій Олегович,

студент Національного університету
«Одеська юридична академія»

РОЛЬ І МІСЦЕ АДВОКАТА У ПРАВОВОМУ МЕХАНІЗМІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ

Виходячи з проведеного аналізу різноманітних джерел (законодавчих актів, практики їх реалізації, теоретичних підходів, т. ін.), варто констатувати, що досі адвокати, не дивлячись на закріплення їх правового статусу у спеціальному законі, а також у чинному Кримінальному процесуальному кодексі (КПК) України, сприймаються у змісті кримінологічної діяльності як частково спеціалізовані (напівспеціалізовані) суб'єкти запобігання злочинам, у тому числі й того, яке здійснюється в ході кримінального провадження.

Як видається, з такими теоретико-прикладними підходами з означеного питання погодитись не можна – і ось чому:

а) по-перше, загальноvizнаними в теорії права є положення про те, що у співвідношенні норм матеріального права (у даному випадку КК) та процесуального норм права (КПК) пріоритетними є норми першого [1, с. 160–181], а тому адвокати мають законодавчо визначене право займатись запобіжною діяльністю.

З цього випливає, що норми КПК мають у повій мірі відображати зміст норм КК, як базових, вихідних положень щодо матеріальних норм права, якими у даному випадку є норми останнього Кодексу, що створить належне правове підґрунтя для діяльності адвокатів у сфері запобігання та протидії злочинності в якості окремого суб'єкта.

Проте, у чинному КПК такий механізм взаємодії правових норм не дотриманий. Так, в ст. 1 КК одним із завдань кримінального законодавства України зазначено запобігання злочинам, а тому логічно було б у чинному КПК прописати процедуру його реалізації у